

DE
LAUDIBVS
VITAE. RVSTICAE
ODE
HORATII
EPODON. SECVNDA
A B. ALDO. MANVCCI
EXPLICATA

3

NAZIONALE
42
16 B
1
3
ROMA

BIBLIOTECA

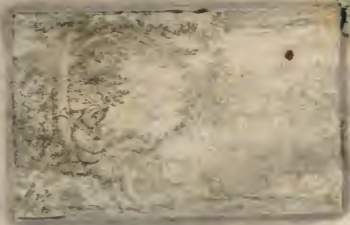
AD . PERILLVSTREM
IVLIVM. CONTARENVM
GEORGII . F.
PATRICIVM , VENETVM

BONONIAE . C19 IS XXXVI

DE
LAVDIBVS
VITAE MYSTICAE
ODE
HORATII
EPICORVM SECVLDA
A. M. L. D. M. A. N. V. G. E. I. O.
P. R. I. M. A.

AD. TERLIVSREM
I. T. H. M. C. O. N. T. A. R. E. N. V. M.
G. E. O. R. G. I. I. F.
P. A. R. I. S. I. I. S. I. N. T. A. R.

DOSSINE . EIC ID XXVI

PERILLVSTRI
IVLIO. CONTARENO
GEORGII. FILIO
ALDVS. MANVCCIVS
S. P. D.

ALEANT Principes, &
si qui Principum nomi-
ne gaudent. quandoqui-
dem, quae prima nobis
esse debent, otium, &
quies, atque animi tranquillitas, procul
absunt. certe, si per eos hoc dicere
mihi liceat, quod licere uolo, nulla me
uitae meae satias. ita tenet, ut meam

cum illorum uita permutare cupiam.
animus princeps est . isq. dum regit ,
rex est , qui ab eo regitur . Recteq. ad-
modum a Platone scriptum est , priua-
tos ingenium Principis sequi . Regibus
igitur relictis , ad eos , qui in priuata ui-
ta Reges sunt , meus se deinceps con-
uertat animus , ad Teq. praecipue , I V L I
CONTARENE , in quo nihil Regium
desideratur . Hoc ut mihi magis ex ani-
mo contingere possit , Horatium adiui ,
eius uitae laudes decantantem , quae a
curis seiuncta sit . Feci q. libenter , ut ,
quae ipse elegantissime scripsit , quae a
me hisce diebus sunt publice interpreta-
ta in Academia Bononiensi , in qua bien-
nium iam eloquentiam profiteor , in
Tuo nomine appareant ; & Reges ipsos
pudeat , Reges esse , cum Tu mihi Rex sis ,
eumq. Te esse ostendas , qui Regum glo-
riam obscures . Totus es in litteris , in
quibus quantum proficias , mirum dictu
est . ijs enim rebus abundas , quae ad

hoc maxime facere uidentur . Huiusce
Ciuitatis uel mura facies Te inuitat , Tua
ad probitatem directa natura Te allicit,
doctorum uirorum consuetudo , quibus-
cum familiarissime es , Ascanij Persij,
Camilli Camillij , & Darij Socini , mul-
tum cum ad hoc addat , minimum ta-
men addit . Spatium enim non relinquis,
in quo excurrere , & se exercere possit
eorum industria . ita assidue uersaris cum
libris , domesticis tuis , qui uere Tui fa-
miliares sunt . Sed haec maxima , sunt
in Te minima . eo enim uitae genere ute-
ris , quod ad probitatem attinet , ut an-
nos prudentia uincas . Videre mihi ui-
deor non pictam , non adumbratam ,
sed uere ueram , Clarissimi Patris Tui
Georgij imaginem . Facileq. licet augu-
rari , cum Eum Tu aetate aequabis , ijs
rebus omnibus , quae Eum in Illustri-
sima , & Augustissima Urbium regina ,
inter illustres , Regiosq. Prôceres illu-
striorem reddunt , longe a Te supera-

tum

tum iri . Praecipiat animo gaudium Pa-
ter Tuus , absentisq. desiderium aequo
animo ferat , qui aliquando in Patriam,
gloria onustus , amicis carus , Familiae
iucundus , Patriae ipsi utilis , reuertaris .
Firma ego spe nitor , eum Te fore , qui
splendori splendorem adiungas . Meam
interim obseruantiam Tibi non ingra-
tam esse , ut mea causa plurimum lae-
tor , sic eadem causa notam omnibus
esse uolui .

Bononiae. i v. Id. Mai. c i o i x x c v i

IO. FRANCISCI. COSTAEI

VICVMQVE est grauioribus
solutus
Curis pauperiei, honoris, auri,
Quem non sollicitat Venus,
Maorsque,
Cui si est anxia cura litterarum,
Commiscere iuuat seueriori
Interdum studio lyram, & camoenas,
Quem, spreta vrbe nimis negotiosa,
Nunc per florida prata diuagari,
Nunc montes superare, nunc aquosa
Delectat peragraré, nunc in imis
Telluris penétralibus supremæ
Naturæ intima dona quaeritare,
Nunc uel fallere aues libet doloso
Visco, uel laqueis feras, uel hamos,
Nassas, retia, piscibus parare.
Haec si contigerint cuiquam, & ille
Sit uitæ integer, & Dei memor sit,
Illi est parta quies, beatus ille est.

HORATII

ODE

II. EPODON

BEATVS ille, qui, procul negotijs,
Vt prisca gens mortalium,
Paterna rura bobus exercet suis,
Solutus omni fenore;
Neque excitatur classico ut miles truci;
Neque horret iratum mare;
Forumq. nitat, & superba ciuium
Potentiorum limina.
Ergo aut adulta uisium propagine
Alias maritat populos;
Aut in reducta ualle mugientium
Prospeclat errantes greges;
Inutilesq. falce ramos amputans,
Feliciores inserit;
Aut pressa puris mella condit amphoris;
Aut tondet infirmas oues;
Vel cum decorum mitibus pomis caput
Autumnus aruis extulit;
Vt gaudet insitiua decerpens pyra,
Certantem & unam purpuræ,
Qua muneretur te, Priape, & te pater

B

Silvano

FINOIT Alfium quendam feneratorē rem, quasi mutato consilio, ad uitam rusticam animum adijcientem, captum eius uitae commodis, ipsius secum laudes recensere. Sed eundem, cū omnem suam occupatam hic, atque illic, pecuniā exegisset, ut eam in aliquod rusticum praedium impenderet, mox ad ingenium redeūtem, eam denuo proximis Kal. fenori dedisse.

Duo hinc habemus obseruatu digna; alterum, neminem sua sorte contentum uiuere; quam thesin fusc persecutus est satyra prima primi libri Satyrarum;

alterū, esse perdifficile, ac fere τὸν ἀδυσίτων, hominem ingenium mutare, cum maxime, qui diu aut uirtuti, aut uitio, fuerit assuetus.

Fructus autem, ex hoc, is elicitur.

Videmur enim a Poeta, personā Alfij notante, tacite admoneri, ne diu nimis indulgeamus naturae nostrae, ad uitium aliquod propensae; ne postea, cum uelimus habitum uirtutis, eum uitio illo pugnantem, nobis adsciscere, id facere in nobis non sit amplius situm, uel certe difficillimum eueniat, ut euenit Alfo.

Haec est, ut sic dixerim, Odes huius medulla. cuius si quis solum corticem inspiciat, longe alium ex ea sensum eliciet.

Quod attinet ad methodū, qua utitur in hac Ode Horatius; dico, totam hanc Odem esse unicam ratiocinationem: quam hoc modonectere possumus.

Illud nos beatos efficit, in quo maxima est uoluptas, cum minimis coniuncta molestijs.

At

Incundior, quam lecta de pinguis
Oliua ramis arborum:
Aut herba lapathi prata amanti, & graui
Maluae salubres corpori,
Vel agna festis caesa Terminalibus,
Vel haedus creptus lupo.
Has inter epulas, ut iuuat pastas oues
Videre properantes domum;
Videre fessos uomerem inuersum boues
Collo trahentes languido:
Postosq. uernas, ditis examen domus;
Circum'renidentes lares.
Haec ubi locutus fenerator Alfius,
Iam iam futurus rusticus,
Omnem relegit Idibus pecuniam,
Quaerit Kalendis ponere.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher due to fading and bleed-through.

BEATVS ille, qui, *procul negotijs,*
Ve priscia gens mortalium,
Paterna rura bobus exercet suis,
Solutus omni fevore;]

Sententia periodi huius clara est :

Beatum inquit esse illum, qui longe a negotijs, & molestijs urbanae uitae, rure degens, terram colit, quae fuit priscorum uita mortalium; si tamen is ita se exerceat, ut propria, non aliena, rura, proprijs, non alienis, aliunde ue locatis, aut conductis, bobus aret. qui enim in alieno loco, atque alienis iumentis, opus facit, is pauper, ac non latis cōmode degens, existimandus est.

Felices igitur prorsus iudicat eos, qui, relictis ciuilibus negotijs, agri cōlendi studio se oblectant. nam *omnium rerum* (ut grauisime inquit Cic. in Officijs) *ex quibus aliquid exquiritur, nihil est agricultura melius, nihil uberius, nihil dulcius, nihil libero homine dignius.* Et in Catone Maiore dicit: *Mea quidem sententia, haud scio, an ulla beator esse possit uita.* (de rustica loquitur) *neque enim solum officio delector, quod hominum generi uniuerso cultura agrorum est salutaris, sed & delectatione, & saturitate, copiaque, rerum omnium, quae ad uictum humanum, cultumq. etiam deorum, pertinent.* Ibidemq. plura de Agriculturae laudibus. Simili modo Virg. lib. II. Georg. descripturus laudes uitae rusticae, orditur:

O fortunatos nimirum, sua si bona norint,
Agricolae, quibus ipsa, procul discordibus armis,
Fundit humo facilem uictum iustissima tellus: &
 quae sequuntur.

Quem locum egregie uidetur esse imitatus Horatius, ut eruditi annotarunt: si modo, antequam haec pangeret Horatius, illum Virgilij locum legit.

Procul

Procul negotijs,] Non satis est, dicere uult Horatius, esse sine negotijs, siue semotum, & separatum, a molestijs urbanae uitae, & negotiorum, ut beatus homo sit; sed oportet, ut homo sit procul, hoc est, longe absit, a negotijs. multi enim possunt esse sine negotijs, qui tamen otiosi proprie dici non merentur. Contingit enim aliquando, cum, qui in urbe uiuit, exsolutum esse omnibus negotijs per aliquod breue tempus: is tamen otiosus non est; cum paullo post, temporis ad respirandum uix satis nactus, noua negotia ipsi offerat, atque imponat, occasio. is certe otiosus dici non meretur. illud enim tempus, quo uacauit a negotijs, ei datum uideretur potius ad se recipiendum, & ad uires reficiendas ob sustinenda noua negotia. propterea, qui uult frui otio, & dici uere beatus, oportet, ut procul degat a negotijs, hoc est, ut non solum sit sine negotijs, uerum etiam sine occasionibus negotiorum. Atque hoc est, *Esse procul negotijs*, occasiones inquam negotiorum non habere praesentes.

Procul negotijs,] Haec particula orationis, ubi sine praepositione usurpatur, ipsamet est praepositio, ut hic; ubi uero cum praepositione, tum est aduerbium.

Vt prisca gens mortalium,] Aurea saecula designat, quibus maiores in agris uiuebant, eosq. sine metu libere colebant. Priscis enim (nomine autem Priscorum nō solum primos homines, sed etiam qui postea fuerunt, modo ab aetate nostra ualde remotos, appellamus) Priscis, inquam, maximum studium agriculturae fuit, & solus ex rure uictus, ac quaestus. Nam ipsorum tunc manibus colebantur agri, ut fas est credere, ait Plinius: *gaudente terra uomere laureato, & triumphali aratore.* illi eadem cura semina tractabant, qua bella; eademq. diligentia arua disponebant, qua castra. Est porro agricul-
turac

uenundabat? Vt iure nihil tam regale uideri dixerit Cicerone, quam studium agri colendi. Alcinoi, Phaeacū regis, horti celebratissimi sunt. Laertesq. in agris delituit, iisdemq. se oblectauit, quo desiderium filij sui exsul leniret. Cato inquit, *Agricolationis opus, proximum, ac quasi consanguineum, sapientiae.* Et Varro ait, *Colonorum quaestum maxime pium, stabilissimum, & minime inuidiosum.* Recteq. dictum a Columella, *sine ludicris artibus, atque sine causidicis, olim satis felices fuisse, atque futuras esse, urbes: ut sine agricultoribus, nec consistere mortales, nec ali posse, manifestum esse.* I

Gens mortalium,] *Gens,* aliquando latissime patet, & significat genus humanum, ut hic, aliquando minus late, & significat nationem aliquam, ut Phrygum, Persarum, Romanorum: & hinc dicimus, Ius gentium, quo gentes, hoc est nationes omnes, utuntur: aliquando capitur pro ijs, qui eodem nomine sunt, & Gentiles uocantur. Sic Romani uocant gentes, Iuliam, Porciam, Corneliam, &c.

Paterna rura bobus exercet suis,] Quare paterna? quia iucundiora sunt nobis auita bona, & maxime res fundi, in quibus nati sumus, & educati, ut uideantur nobis loco tutorum parentum. Iam, si dulcis amor patriae, quanto dulcior erit propriae domus, in qua primum de caelo spiritum duxeris, & lumen uideris? Ulysses amore patriae miro tenebatur, etsi magnam orbis partem peragraffet, & loca amoeniora multo, & etiam salubriora, esset emetitus. Quanta sit patrij sollicitudo, quae uis, ignorat nemo. Et, si cui libuerit haec melius cognoscere, legat Patriae encomium apud Lucianum.

Beatus igitur ille, qui ex agro a parentibus relicto uictum quaerit, eoq. licet modico contentus est.

Sic

Sic legitur, Acliorum, & Puberorum, familiam,
 cum decem & septem eiusdem cognominis essent, cum
 uxoribus, & liberis, eandem domum exiguam incol-
 luisse, eundemq. agrum Veientanum arasse, & ex fru-
 ctibus illius uixisse. *Bobus exercet suis*, Ne quis putet, Horatium helle,
 eum solum esse beatum, qui proprijs manibus arat, eo
 quod dicat, *Bobus exercet suis*, & *Exercendi* uerbum
 adiungat ei, quem Beatum uocat. potest enim et *Exer-
 cet*, acipi etiam, pro, exercenda curat, & assidue colit,
 profcindit. Possunt autem multa uerba hoc modo usur-
 pari: Sic apud Virg. *Tondere* dicitur, ille, qui se ton-
 dendum alij tradit, in l. *Eloga*, ubi Tityrus inquit Me-
 liboeo: *Libertas, quae sera tamen respexit inertem*,
Candidior postquam tondenti barba cadebat.
 Et *Exercet*, hic, idem est, ac colit: Eodem sensu hoc
 uerbo utitur Virg. *Georg. I. Exercetq. frequens tellu-
 rē, atque imperat aruis*. Et *Georg. II. sed paullo con-
 tractius, cum solam arationem designet, inquit:*
Aut presso exercere solum sub uomere. Hic autem
 quemuis agri cultum, adhibitis tamen bobus, intel-
 lit. Et, quoniam adhuc improbari hoc uitae genus pote-
 rat ab aliquo, dicente, id esse indignum homine, ob id,
 uelut tacitae occurrens obiectioni, Horatius, inquit, ui-
 tam rusticam esse omnium antiquissimam, & priscis ho-
 minibus aureo illo saeculo consuetam; proinde non ef-
 se spernendam; immo uero ceteris praefendam; si qui-
 dem, ut ea negotijs urbanis procul sit, non tamen est
 prorsus otiosa, atque iners, sed actiuosa, quemadmo-
 dum deinceps ostendetur, & in ijs operibus occupatur,
 quae ad beatitudinem, breuiori quodam, & tutiori, tra-

mitte, nos perducunt, quam urbana negotia, cum a rustica uita procul absint uersutiae, doli, fraudes, imposturae, adulationes, ambitio, & dominandi cupido, mater omnium uitiorum. Quod igitur ad uitae integritatem, & probitatem, attinet, nemo adhuc dubitarit, rusticam uitam urbanae uitae esse praefereendam: quod ad nobilitatem, ea primum antiquissima est omnium, ideoque nobilissima: Urbana quidem uita politior est, quam rustica, comptior, adde etiam commodior. Sed, nobilior non esse, ex eo patet, quod hodie, in nonnullis Europae partibus, nobilissimus quisque rure degit, in urbe sunt opifices, mercatores, & cetera plebs. Quid dicam de ueteribus Romanis? nonne ab aratro ad dictaturam uocabantur? Apud Aristophanem uero, in Plutone, cum Chremilus, uir iustus, sed pauper tamen, Carionem seruum mittit uocatum homines uitae probitate sibi similes, non ne rus eum legat, ad rusticos homines conuocandos, ut in domum suam conuenirent, ad uisendum Plutum, qui optinis quibusque ingentes erat pollicitus diuitias? quid enim, quaeso, aliud, eo nos exemplo docere uult Aristophanes, nisi, proborum hominum rus esse domicilium, in urbe esse oratores, sophistas, parasitos, & id genus hominum, qui omnia suo metiuntur commodo: Postquamque urbes condi coepere, saecula, ex aureis, non solum argentea, & aenea, sed ferrea, euasere:

[*Bobus*] *Bobus*, legendum ex Prisciano lib. VII. quo modo est in antiquo meo libro.

[*Solutus omni fenore*;] Non alieno aere obstrictus. De duplici fenore intelligitur, & de eo, qui fenori dat, siue feneratur; & de eo, qui fenori accipit; ideoque dicit, *Omni fenore*. Liber itaque ab omni debito, & lucro. Non igitur fenori obstrictus, neque faciens lucrum iniquum

quum ex pecunia fenori data, sed e terra usuram capi-
piens, quae est longe uberrima, & iustissima, ut pote ex
manu Dei profecta.

Porro Aristoteles primo Politicorum capite 7. lu-
crum ex fenore maxime damnat. Inquit enim, fenus iu-
re merito uituperari, atque odio haberi: eo quoniam
fenerator nummū ex nummo generat, quasi nūmus uim
habeat generandi, cum nullam habeat. ideoq. lucrum
hoc τόκος, inquit, appellatur, quasi nummus nummū pa-
riat. hoc autē contra naturam est. natura enim nummus
ex rebus naturalibus aut ingenio, aut artificio, aut labo-
re cōparatur, non ex nummo alio. nummus enim sua na-
tura sterilis est. quemadmodum ergo monstri simile est
sterilem parere, sic est contra naturam nummū nummū
parere. merito igitur feneratio exosa est.

Fenore;] Fenere, uetus meus liber. antique. non pro-
sus contemnenda lectio.

Neque excitatur classico miles truci;]

Diximus, ab Horatio praeferrī uitam rusticam urbanae,
non quod sola urbana differat a rustica, hoc est, ea, quae
intra muros degitur urbium; sed urbanae uitae nomine
ceteras omnes uiuendi rationes, praeter rusticam, com-
prehendi uoluimus: quoniam & miles, & nauta, & si
qui alij sunt, qui in urbe non uersantur, etsi in una urbe
non semper manent, in urbe tamen, modo hac, modo il-
la, degunt, & negotiantur: & hoc modo Urbani uoca-
ri possunt: praeterea, moribus sunt urbanis, non rusti-
cis, maxime uero omnium nautae, qui technas omnes
norunt, ac struere solent urbanas.

Neque excitatur &c.] Neque, inquit miles est, neque
nauta, neque patronus, aut cliens, neque aulicus.
Omnia hec periphrasi explicat, quae poetarum fere est
propria, & non solum est auditu iucundior, sed rem

ob oculos pōnit. Si enim dicam, Miles, iam confuse, quid ego uelim dicere, intelligis; si dicam eum arma tractare, & classica uoce excitari, iam intelligis, a me & militem significari, & militis opus, atque officium, agnoscis, ac praeterea meum cognoscis de milite, & de militia, iudicium, nempe, a me existimari & duram, & trucem. Notandum tamen, aliquando licere uti promiscue uel sola uoce, uel uocis periphrasi: aliquando non licere uti sola uoce, sed necesse esse uti periphrasi, ut hic. nam, si dixisset Horatius, Beatum esse eum, qui rure degat, & nec militiae, nec rei nauticae, nec foro, nec aulae, uacet; neque periphrasi explicasset militiae, nauticae, & aulae, incommoda, in eius oratione multo minus esset energiae; neque constaret nobis, qua de causa ceterae uiuendi rationes cum rustica uita, quo ad beatitudinem, non sint conferendae. Virg. *Ruuntq. inferrum.*

Neque excitatur classico &c.] i. non sectatur horrenda, & periculosa, bella, spe lucri, aut honorum; sed agrum suum colit.

Hinc anni labor: hinc patriam, paruosq. nepotes

Sustinet: hinc armenta bouum, meritosq. iuuenos, ut canit Maro.

Excitatus, in duobus scriptis meis.

Classico truci;] h. e. horribili tubae sonitu. nam *Classicum* dicimus (ait Seruius) & *tubam ipsam*, & *sonum*. Solebant autem ueteres, cum educere legiones in hostes uellent, aut a proelio reuocare, concentu tubarum, & cornuum, signum dare. Et illud, *Classicum*; hoc uero *Receptui canere*, dicebant.

Neque horret iratum mare;] Mare iratum, h. e. agitatatum uentis. tum enim, cum aduersi perflant uenti, ac uehementes admodum, maximi excrefcunt in mari fluctus,

Etus, quibus turget mare. ut & irati homines *Turgere* dicuntur, cum sunt irati, ut est apud Plautum.

Mare autem non proprie dicitur iratum, cum ira, unde iratus quis dicitur, non possit esse affectio rerum anima carentium: quae enim anima carent, animae quoque uiribus, & operationibus, carent.

Relinquitur ergo, ut Mare dicatur iratum metaphoricè. Et, quia non utimur translatis nominibus, nisi in ijs rebus, quae non nihil habent similitudinis cum ijs, quibus significandis translata illa nomina prius sunt imposita, ideo, ut iratum dicatur mare, facit similitudo quaedam fluctuantis maris cum homine irato. Sicuti enim is, qui est ira percitus, fremit, & uerba profert quodam cum strepitu, atque insuauis sonitu, ac potius murmure; sic quoque mare ipsum uentis concitatum fremit: unde *Fretum* dicitur angustum mare, in quo est assiduus ille, ac uehemens, fluctuum fragor, ac strepitus. Praeterea, sicuti iratus homo comminatur alteri malum, (ira enim, ex Aristotele, est cupiditas ulciscendi illatam iniuriam, quae non solet aboleri, nisi malo aliquo auctorem iniuriae multemus) sic quoque mare ipsum uentis percitum comminatur & nauibus, & rebus quibuscumque, ipsis etiam piscibus, exitium. Haec igitur similitudo Maris cum homine irato dedit occasionem potissimum, ut satis eleganter, atque apposite, ipsum Mare iratum dicerent.

[*Neque horret iratum mare;*] non committit se tempestuoso, & periculis pleno, mari, causa quaestus, ut faciunt mercatores.

[*Forumq. uitat;*] Urbanae uitae descriptio, ex aedificijs, & urbanis praedijs.

Duo autem in urbe sunt aedificiorum genera; Publica, & priuata.

Publica,

Publica, sunt, quae sunt uniuersitatis;
 Priuata, quae priuatorum sunt ciuium, ut testatur
 Iustinianus in titulo secundi Instit. primo, qui est de re-
 rum diuisione. Suntq. publica aedificia, ut theatra, sta-
 dia, basilicae, templa, & cetera huiusmodi, in quibus
 forum connumeratur. Est autem Forum, locus, in quo
 iudicia exercentur est: quoque, in quo res prostant ue-
 nales: & ob id opida multa uocata sunt hoc nomine, ut,
 Forum Iulij, Forum Sempronij, Forum Cornelij, &c. a
 nundinis, in his locis institutis: cum in haec loca merca-
 tores undique confluerent, merces suas comportantes,
 uenum eas dandi gratia. Graeci haec *εμπορία* dicunt.

Hoc loco per Forum intelligit Horatius, forum tum
 iudiciale, tum etiam id, in quo res uendebatur. is enim,
 qui in urbe negotiatur, aut in foro rerum uenaliu uer-
 satur, aut in eo, in quo iudicia exercentur; in illo qui-
 dem, si sit mercator; in hoc, si publicum aliquod onus
 sustineat, uel si sit aduocatus, iurisconsultus, patronus,
 cliens.

Sunt uero, qui in foro nihil habent negotij, atque in
 eo frequentes non uidentur. Hi plerique, nisi in urbe
 sint prorsus otiosi, (opifices excipio) frequentant tamen
 potentiorum limina, & in aulis sunt, plerumque obser-
 uantes primarios homines, eosq. affectantes.

Belle igitur Horatius tetigit duobus uerbis loca om-
 nia urbis, in quibus homines aliquid habent negotij.

Superba inquit *limina*, uel quia superborum hominū
 domicilia, quales sunt plerumque, & diuitijs, & nobili-
 tate, insignes, ut Aristoteles quoque testatur in libris de
 Rhetorica. Vel, *superba*, *μυταφορικῶς*, quoniam poten-
 tiorum aedes sunt ceteris excelsiores, & magnifice ex-
 structae, prospectibus exornatae mirificis, & opere, &
 operis materia, longe post se aedificia tenuiorum ho-
 minum

hominum relinquentes, ut mos est superborum, qui primas semper sibi uindicat. Virg. Aen. 11.
Barbarico postes auro, spolijsq. superbi.

Limina autem, inquit, non aedes. partem capiens pro toto.

Sed, quid, si dicamus, emphasin in hac uoce quamdam esse? Non inquit, Aedes, sed, *Limina*. Forte, quoniam mos est in primis, atque exterioribus, fere aedium partibus commorari eos, qui potentes obseruare solent: cum potentiores soleant in penitioribus aedium locis degere; non facile intus admittentes eos, qui ipsos appellatum, atque inuisum, quotidie uentitant. sinunt eos in uestibulo commorari, multo ante, quam sui copiam faciant, & alios intus admittant. Ob id forte inquit, *Superba limina*.

Alibi Horatius, nempe ode 14. lib. 11. uocat *Panimentum superbum*, eodem loquendi schemate,

Virg.

Penetrant auulas, & limina regum.

Et:

Si non ingentem foribus domus alta superbis;

Mane salutantum totis uomit aedibus undam.

Magna quippe laus nobiles erat, quamplurimos clientes, & pauperes, amicos habere, a quibus mane salutarerentur, ad forum, curiamque, frequenti comitatu, deducerentur, atque reducerentur.

Altas maritat populos:]

Adultos iam furculos adiungit arboribus. nobilia enim uina non nisi in arbutis gigni, longo aeuo iudicatum est, teste Plinio.

Propago, est uitis uetula, defossa in terram, ut plures ex ea propagentur. *Adulta* autem, inquit, nisi enim propago adoleuerit, iam maritari arbori non potest. Vulgo

D adhuc

adhuc *Propagine* uocatur in nonnullis Italiæ locis; etsi alibi potius uocetur *Pròmane*.

Maritare populos uitibus, est, eas coniungere ipsis, ut coniungitur uir uxori.

Maritantur autè uites arboribus, non tam ut fructus edant, sed ut eos edant meliores. nisi enim coniungantur, aut admoucantur arboribus, humi iacentes, reddunt quidem uuas, sed longe deteriores, cum non perflentur ab aere, neque a Sole, quod magni interest, foueantur; ex quo fatuae sunt, nullum referentes saporem, & sero ad maturitatem perueniunt.

Sunt quidè arbores quaedam, hoc ingenio, & natura; ut steriles sint, nisi prope habeant alias quasdam, quarum propinquitate, occulta quadam naturae uis, fructum ferunt. Quod attinet ad uites, ita coniunguntur arboribus, ut uideantur ijs indigere ad fructus edendos; & ipsae, ut feminae esse; arbores autem, ut mares. attamen, & uites dicimus maritari arboribus, & arbores uitibus. Et arbores uitibus carentes uocamus Viduas; & Viduas, uites arborum adminiculo orbatas. Sic Catullus dixit, *Vitem ulmo coniunctam marito*, in Carmine nuptiali, & uitem eo carentem appellauit *Viduam*.

Horatius uero, contra, Ode 5. lib. IV. *Ulmum*, populumque, uiduas appellat, quae uitibus non sunt coniunctae, inquires,

Et uitem uiduas ducit ad arbores.

Populos:] Arbores hae sunt albae: ob id a Graecis dictae λεύκαι: quo quidem eas nomine hodieq. uocant, lingua uernacula, Calabri, illam incolentes Italiae orã, quae Magna Graecia dicebatur. Inde *Candidã populum* dixit Virg. in Moeride. Vitẽ magis populus alit, testante Columella. *Species* (inquit uetus interpres) *est hic posita pro specie, arbor pro arbore, populus pro ulmo: non enim*

popu-

populos, sed ulmos uitis maritare, rustici consuevere.

Alas Jalij legunt; Albas, ego nihil muto: cum mutationis causam nullam uideam, uel fere nullius momēti, Commodus certe sensus elicitur. Sic quoque, cur Populos mutemus in Opulos, quod his mire gaudeant uites, non uideo. cum enim lectio ferri potest, mutāda non est.

Aut in reducta ualle mugientium

Prospectas errantes greges:] Sensus: Videt armenta bouum, in uallibus pascentium. Sic Virg.

Mugitusq. bouum, mollesq. sub arbore somni

Non obstant.

Reducta autem, h. e. secreta, reparata, & etiam sinuosa, ex uetere interprete. Ut illud, *Reducta*, sit, quasi seducta, hoc est seorsim ab alijs nimium expositis acri locis a natura ipsa ducta.

Est autem *Vallis Reducta*, quae a montibus hinc inde concluditur.

Vel *Reducta*, h. e. recollecta, & replicata, quod est, in orbem ducta: ut sunt ualles pleraeque, montes, & colles, undequaque ambientes.

Sic dixit Virg. Aen. I.

in sinus scindit sese unda reductos.

Ideo placet etiam ultima interpretatio eiusdem interpretis, dicentis, *Reducta*, hoc est, sinuosa, quod idem est dictu, ac Orbiculari. cui mire quadrat Virgilij locus a me adductus. Sed idem interpretatur etiam *Reducta*, hoc est, depressa. quod non ita mihi probatur. quis enim ignorat, ualles omnes esse depressas, cum sint in radicibus montium? Sic idem Horatius Ode 17. lib. I.

Hic in reducta ualle caniculae

Vitabis aestus. Qui locus confirmat expositionem mihi probatam: hoc est, recollecta, & montes undequaque ambiente. in huiusmodi enim uallibus, & longe

prospicere possumus, & caniculae aestum vitare, quin etiam hiberno tempore a ventis esse tutiores, si claudantur montibus.

Mugientium] Boum. Per eorum propriam uocem eos significat.

Prospicit] hoc est, longe, seu procul, spectat.

Errantes] hoc est, libere pascentes. Sic Virg. in Tityro:
Ille meas errare boves.

Errare autem, ut libere pascere significat in bobus, sic in alio pecore gregatim ingrediente, non id omnino significaret, neque de uniuerso grege proprie diceretur, sed de uno, aut altero, ex grege illo. Ouis enim errare potius dicitur, cum amissa huc illuc uagatur.

Greges :] De Bobus *Greges* dixit, cum *Grex* plerumque de pecoribus minutis intelligatur, Armentum uero de maioribus. Cum appposito tamen etiam ad maiora transferri posse illud, monent Grammatici, tanquam generalius nomen. Ideoq. ad distinctionem adiecit Horatium, *Mugientium*. *Greges* igitur, id est, armenta. *Grex* enim, ut dixi, minoris pecoris multitudo est; Armentum autem maioris, ut boum, equorum, &c.

Est profecto periucundum, in reducto, & seposito, loco, atque opaco, quo nimirum solis radij non pertingant, ut sunt reductae ualles, longe animalia prospicere, pascentia, & herbam uirentem. nam & animalium tardi gressus uisum leniter mouent, & uiridis herbae color oculis tum iucundus, tum etiam saluber, est.

Recte autem dixit Horatius, *Prospicit*, hoc est procul adspicit. quarundam enim rerum facies non ita solet oblectare, & oculos tenere conspicientium, si proximae sint. quis enim ignorat, collium, ac montium, & cuiuscumque tractus, ac regionis, longe esse iucundiorum, & gratiorum, prospectum, cum nimirum ea loca
de

de longinquo conspiciamus, quam cum ea uidentes, pedibus terimus? hoc inde fit, quod longe positi plura uidemus, quod oculos mire afficit, nempe rerum uarietas; & quae uidemus, longe uidentur pulchriora, cum earum rerum uitia, propter longinquitatem non animaduertantur, sed summa rerum facies, plerumque iucundior, oculis legatur. Id euenire uidemus etiam in picturis.

Inuilesq. falce ramos amputans,

Feliciores inserit.] Sensus: Aridos, & inuiles, arborum ramos falce putatoria amputat, siue circumcidit, nouosq. calamos inserit.

Hi duo uersus prorsus consequi uidentur superiores illos,

Ergo aut adulta uitium propagine

Altas maritat populos.

Sequi enim uidentur: magisq. conuenit his subdere:

Inuilesq. falce ramos amputans,

Feliciores inserit.

His postea annexi possunt hi:

Aut in reducta ualle mugientium.

Prospectat errantes greges.

Quos recte consequuntur hi,

Aut pressa puris mella condit amphoris;

Aut tondet infirmas oues.

Licet in scriptis, quos uiderim, omnibus ordo sit, qui est in uulgatis.

Inuiles] Steriles, infructuosos. inquit interpret.

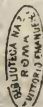
Praecipuus enim arborum usus est fructus, quem nisi reddant, inuiles dici possunt.

Opponit autem Inuiles Felicioribus.

Amputans,] *Putare*, est, inquit Varro lib. v. de ling. Lat. *purum facere*. Igitur, *Amputare ramos* est, expurgare arbores, & hoc modo puros facere.

Feliciores] hoc est, fertiles, ut & in eo uersu Virgilij,

Exyt

Exiit ad caelum ramis felicibus arbor.

Felix autē dicitur arbor fertilis, ut diximus, eo quia sine suo, qui est ferre fructus, minime frustratur. quae enim suū consequuntur finē, ea certe felicia sunt omnia.

Felici autem opponit Horatius *Inutile*.

Poterat etiam opponere *Infelix*, cum *Infelix* significet *Sterilem*.

Sic apud Liuium: *Arbori infelici recte suspendito*. Et apud Virg.

Infelix lolium, & steriles dominantur auenae.

Inserit:] *In*sitionem casum docuisse, scribit Plinius, in hunc modum: *Agricola sedulus casam saepis munito cingens, quo minus putrescerent sudes, limen subdidit ex edera. at illae, uiuaci morsu apprehensae, suam ex alieno fecere uitam, apparuitq. truncum esse pro terra.* Ibiq. plura de duplici ratione, & tempore *in*sitionis.

Aut pressa puris mella condit amphoris;

Aut tondet infirmas oves:] *Aut*, inquit, mel condit, ex apiarijs collectum, aut tondet oves. Hucusque tria haec habemus. nam aut is, qui rure degit, operam dat *in*ferendis, & expurgandis, arboribus, aut maritandis uitibus, quod est iucundum, ob spem futurae uindemiae, & utilitatem respicit, sed futuram. Aut mel colligit, & praesentem, utilitatem spectat. Aut oculos oblectat, quod est merae uoluptatis. Laudat igitur à iucundo, & ab utili.

Sunt autem tria bonorum genera (ex Aristotele in Rhetoricis)

Iucundum,

Vtile,

Honestum.

Pressa mella] *Pressa*, hoc est, expressa: nam pressis fauis inella defluunt. Premuntur enim faui, exprimuntur

tur

tur uero mella. De natura, generibus, probatione, mel-
lis, & mellationis temporibus, multa eleganter scribit
Plinius lib. xi.

Puris] defaecatis, & mundis.

Condit] reponit. Hinc omnia, quae in amphoris re-
ponuntur, *Condita* etiam uulgo uocantur. Haec mel-
lis collectio a uetere interprete uocatur, unico uocabu-
lo, *Mellamefsio*, quasi Mellis messio, idem, quod Mel-
latio. Graece *Μελιττωσις*, sed apud neminē alium legi-
tur. Est profecto ex ijs uocabulis, quae uulgo tum tem-
poris usurpabantur. Nonnulla quoque & Graeci ue-
tres interpretes in suis Cōmentarijs uocabula afferunt,
quae apud ueteres Graecos scriptores nō reperiuntur. non
enim omnibus, quae in loquendo usurpamus, uocabu-
lis in scribendo utimur. Sic etiam idem interpres, ex-
planans sequentem uersum, *Aut tondet infirmas oues*, an-
notat, illud opus, *Lanitionum*, dici.

Amphoris] Vasis. Graecorum est uocabulum, La-
tinis etiā usitatum. Graece, *Ἀμφορεύς*, ab *ἀμφι*, & *φύρω*,
quod circumferri possit huc, illucque.

Aut tondet infirmas oues:] Oues tondendas circa iix.
Kal. Iul. cum longissimus dies, & nox breuissima, sol-
stitium conficiunt, tradit Plinius.

Infirmas, autem, fortasse, quoniam sui curam gere-
re nesciunt, neque saluti suae prouidere, praecipue cū
onustae sunt uelleribus suis, & grauatae. Nisi malueri-
mus (inquit interpres) dicere eas naturaliter infirmas,
idest parū firmas, hoc est, delicatas. cum huiusmodi pe-
cus naturaliter infirmum sit, & nobis obnoxium.

Vel, cum decorum mitibus pomis caput

Autumnus aruis exsulit,

Ut gaudet insisina decerpens pyra, &c.]

Vel, inquit, Autumnali tempore, quam gaudet, quan-

ta perfunditur lactitia, pyra decerpens, uiasque, & ceteros fructus, laborum mercedem suorum? *Arnis*, legitur in septem meis. *Agris*, in quinque.

Decorum caput,] hoc est, decoratum, & exornatum pomis. Autumno enim poma colliguntur, quae Graecis eodem, quo Autumnus, nomine dicuntur, nempe *ὄπωπα*. Ideo depingitur Autumnus capite pomis, atque uuis, exornato.

Mitibus pomis] *Mitibus*, hoc est, maturis.

Virg. Tityro:

Sunt nobis mitia poma.

Sic *Mites uuas* dixit Virg. Georg. 1.

Heu male tum mites defendet pampinus uuas.

Et idem, *Mitem uindemiam*, lib. 1 1 1.

Mitis in apricis cogitur uindemia campis.

Hoc epitheton est translaticium, sumpta ab homine metaphora. Et non solum transfertur ad fructus, sed & ad res ceteras inanimas, ut ad terram. Vnde Horatius:

Mite solum i iberis, dixit;

Item Virg. *Mitem Tibrin*.

Et hic noster uerbum cognatae significationis animatis rebus adiecit, lib. 1 v. ode 7. inquires,

Frigora mitescunt Zephyris.

Dicitur autem, *Pomum mite*, cum est maturum, quod sit tractabile, & se uesci patiatur: ut *Mites homines*, qui tractabiles sunt, & facile omnes perferunt, ac patiuntur, ut Pamphilus Terentianus.

Contra, *Immitem uuam*, h. e. acerbam, hic noster uocat, Ode 5. lib. 1 1.

Tolle cupidinem

Immitis uuae.

Et Plinius, *Immitia poma*.

Poma, autem hic, non mala solum, sed & poma, & uuas,

uvas, & cetera intellige, quae tenera sunt cortice. Licet non desint, qui fructus durae corticis etiã Poma uocent, ut nuces, castaneas, amygdalas, & cetera huiusmodi.

Describit hoc loco Horatius Autumnum, & per pro-popoeiam illi personam attribuit. more poetarum.

Est autem sententia, ut dixi: Cum Autumnus uberes, & dulces, fructus produxit.

Ut gaudet] hoc est, quã laetus est, quã afficitur uoluptate, pyra ex arboribus decerpens, suamet manu insitis, ac purpuream uuam?

Triplex ostenditur uoluptas.

Primum, quia poma ex arboribus recentia colliguntur; Deinde, quia propria manu; Postremo, quia ex ijs arboribus, quae tu in seueris.

Pomum enim, recens, optimum;

Propria manu decerptum, iucundius, & nescio quomodo uidetur sapidius;

At, si ex arbore, quam tumet colueris, & in quo non nihil laboraris, iucundissimum est.

Ut positum est, pro Quam.

Insitua] quae insita sunt. Bene dicit *Insitua*, (ait interpres) quia ex semine nata degenerant, & fiunt agrestia.

Decerpens] proprie, summis captans digitis.

Certantem & uuam purpureae.

Est Graecismus. Certo enim, Graece dandi casum plurimumque exigit. ut,

χαλεπώτερον ἴδοντῃ μάχεσθαι, ἢ θυμῷ.

Sic apud Hom. *Il. a.*

ἀνδράσιν μάχεσθαι.

Et *Il. β.* ἰδὲ μάχεσθαι ἀνδράσι παυροτέροισι.

Et Demosthenes, μάχεσθαι τοῖς πολυμίοις.

Sic & apud Virg.

Solus tibi cereset Amyntas.

E Horatio

Horatio autem familiares Hellenismi.

Ode 6. *Viridiq. certat bacca Venafro.*

Et Ode 1. *Luctantem Icaris fluctibus Africum.*

Et Ode 3. *nec timuis praecipitem Africum
Decertantem Aquilonibus.*

Et Ode xi. Epod. *Desinet imparibus certare summo
tus pudor.*

Et Sat. 5. lib. 2. *haud ita Troiae
Me gessi, certans semper melioribus.*

Et 7. *Altercante libidinibus tremis ossa pauore.*

Sic & Virg. Georg. 2.

*Nec pulcher Ganges, atque auro turbidus Hermus,
Laudibus Italiae certent.*

Lucr. lib. III.

Quid enim contendas hirundo cycnis?

Hor. ep. x. lib. 1.

Non qui Sidonio contendere callidus oestro

Nescis Aquinasem potantia ueller a facum. &c.

Et ep. 18. eiusd.

Mihi contendere noli.

Et Catull. *Nobis pugnare duobus.*

Sed & Virg. *Pugnabis amori.*

Certantem autem purpurae: hoc est, colore simillimam purpurae, & purpureum colorem ostentantem, rubram. quia quid potest esse tum fructu lactius, tum ad spectu pulchrius? Et non solum poma delectant sapore, sed & colore.

Qua muneretur se, Priape,] Priapus, Dionysii, & Naiadis, Nymphae, uel Chionae, filius dicitur fuisse. praeterea non longe a Lampsaco urbem sui nominis condidisse.

Praeponebatur agris, hortisq. custodiendis, atque e ligno fingebatur, duo habens tela, falcem, & palum, seu panem,

penem, quibus fructuum fures castigabat : Vnde apud Virg. de se ipso ita loquitur :

Hic me custodem fecundi nullius horti

Mandati curam insit habere loci.

Et apud hunc nostrum, Sat. 8.

- deus inde ego furum, animumq.

Maxima formido. nam fures dextra coercet.

At importunas volucres in uertice arundo

Terret fixa, uetatq. nouis considere in hortis.

Tamquam igitur hortorum deus, uua donabatur, & ceteris fructibus, quibus & Siluanus, tutor finium.

- et te, pater

Siluanus, tutor finium.]

Silvani tres fuerunt.

Vnus dicebatur domesticus, possessioni consecratus ;

Alter, agrestis, pastoribus ;

Tertius, orientalis, cui est in confinio lactis positus ; a quo inter duo, pluresue fines oriuntur. ideoq. inter duo, pluresue est lacus.

Omnis autem possessio quare Siluanum colit ? quia primus in terra lapidem finalem posuit. *Finium* igitur, id est, terminorum, quibus agri distinguuntur. Haec ex scriptoribus de limitibus.

Siluanum Virg. quoque in *xi. aruorum*, pecorisque, deum uocat. Ibiq. Seruius annotauit, *Publicam caerimoniarum opinionem hoc habere, pecorum, & agrorum, deum esse Siluanum.* Alij tamen dicunt, eum esse *ὕλικόν θεόν*, hoc est, deum *πῆσῦλος*.

Libet iacere modis sub antiqua ilice,]

Nunc uenit ad uoluptates agricolarum, quibus illi incredibiliter delectantur. Quo autem antiquior ilex, eo grandior, patulaq. magis, umbramq. efficiens maiore

iaceptibus, aut quouis pacto recubantibus, gratissimã.
 Ille uero recubitus, profecto, suauissimus est, ex adiun-
 ctis. non solum. n. corpus labore defatigatũ reficitur,
 sed & sensus omnes recreantur, praesertim auditus,
 aquarum sonitu labentium,
 cantu auium,
 strepitu fontium.

quae non solum uoluptati sunt, sed & somnum con-
 ciliant.

Modò in tenaci gramine.]
Tenax uocat gramen, eo quod terrae firmiter haeret.
Iacere in gramine, inquit Horatius. Lucretius autem
 lib. v. ait, *Molli gramine prostratum esse.*

Labuntur altis interim ripis aquae:]

Fluminum periphrasis.

Altas autem *ripas*, flumina significant profunda. In-
 quitque, *Labuntur interim*, hoc est, labentes interim
 audit aquas: Fluuiales enim aquae non solum labuntur
 interim dum aliquis iacet interdium, sed perpetuo, & ir-
 requieto, lapsu, fluunt. Duo libri mei habent, *Rinis*,
 non *Ripis*, quod quibusdam magis probatur.

Queruntur in siluis aues:]
 Ita, inquam, canunt, ut queri uideantur. et si hoc
 alij refellant.

Ego existimo, cum haec diceret Horatius, respexisse
 Lusciniã, quae Philomela dicitur, cuius suauissimus est
 cantus: is tamen Luctus est a poetis interpretatus. ut
 propterea Lusciniã dicta sit, quod lugens canat.

Flet Philomela nefas incesti Tereos, & quae
Muta puella fuit, garrula fertur auis.

Vt ait Mart. lib. xiv.
 Hoc igitur pacto Horatius speciẽ pro genere sumpsisset.
 An uero, *Queruntur*, dixit, quia, ex interprete, ueteres
 omnium

omnium animalium uoces ; praeterquam hominum ,
Querellas uocabant: hinc *Querulae cicadae*, Maro: *Que-*
vella ranarum : & de bobus; *Atque omne querellis Imple-*
ri nemus.

Apollonius Thyaneus, Auium cantum , sermonem ea-
 rum dicebat esse , & cum optime se intelligere profi-
 tebatur .

Fontesq. lymphis obstrepunt manantibus,
Somnos quod inuitet leues.]

Hic τὸ *Obstrepunt* , non capitur pro , contra strepunt,
 sed pro simplici Strepo. non solum enim fontium strepi-
 tus non aduersatur somnum captantibus , sed mirifice
 conducit . Sicuti autem uehementes sonitus , ac strepi-
 tus , somnum fugant , sic contra mediocres & auribus
 non ingrati, & quod caput est, aequabiles, cum nobis mi-
 rifice conciliant.

Leues somnos.] quia meridiani somni leues , graues
 autem nocturni . Eo quia, fatigato corpore, longo in-
 teruallo temporis silentibus omnibus , facile sensus om-
 nes ueluti obtupefcunt , ut mortuo similē hominem
 reddant . Male ergo interpretes *Leues* interpretatur secu-
 ros, & iucundos . *Somnosq. inuitant leues* , unus.

Inuitant, quattuor. *Somnos inuitent quod leues*, tres .
At, cum tonantis annus hibernus Iouis .

Imbres , niuesque , comparat ;]

Hiberni temporis commoditates , oblectationesque,
 nunc refert . At uero, cum, inquit, accessit hiems, uarijs
 animum uenationibus oblectans , & corpus exercens,
 malas omnes, & perniciosas, ex animo fugat cogitatio-
 nes , quas affert nobis, atque alit, otium.

Probauerat Alsius ab utili, & a iucūdo, seu delectabili,
 rusticam uitam esse amplexandam . Supererat, eandem
 ab honesto commendare. id quod erat potissimum.

nam

nam utile, & iucundum, mouet, atque impellit, ad aliquid agendum, eos tantum, qui aut uoluptatem in omni re sequuntur ducem, omnia ue nō uirtute, sed uoluptate, metiuntur, aut nihil aggrediuntur, quod cum utilitate coniunctū nō uideatur: at uero eos, qui uirtutē colunt, nihil ad se amandum pertrahit, atque allicit, nisi quod honestum sit. est enim uirtutis comes honestas.

Ita dicere possumus, Alfiū hic inductum uitam rusticam omni hominum generi, sectae, aetatique, doctis, sapientibus, paucis, plurimis, uulgoq. ipsi, probauisse. quodcumque enim est genus hominum, quaecumque uiuendi ratio, quaecumque philosophandi uia, uel utilitatem, uel uoluptatem, uel honestatem, sequatur, ac sibi colendam proponat, necesse est. illud igitur, quod & utile, & delectabile, & honestum, est, omnibus aequè probandum. Praeterea, dicere possumus, Horatium sub Alfij persona eo uti artificio, ut primum ab utili, & iucundo, deinde uero, ac postremo loco, ab honesto, rusticae uitae condicionem, ut ad felicitatem nos facilius ducentem, urbanae esse anteferendam, nobis suadeat. Nisi igitur primum huic uiuendi rationi ea bona inesse ostendisset, quae apud homines, etiam prauos, & corruptos, prima ducuntur, certe opinionem, ac sententiā suam de rustica uita persuadere minime potuisset. Simili etiam arte utimur cum pueris aegrotantibus, dum ijs aliqua sumenda damus medicamina; ea in primis dulcia esse dicentes, cū ipsi potissimum dulcedine capiantur.

Sed, quoniam est in his uersibus honestatis ratio demonstrata? ea potissimum, quod rusticae exercitationes abducunt nos ab omni mala, ac turpi, uoluptate, ac potius corpus ipsum ad uirtutem firman, quam ad uitia molliunt, ac effeminant.

Occurrit autem tacite obijcienti Horatius, ac dicēti,

ti, rus quidem aestate, & autumnno potissimum, esse iucundum habitatu, ac longe urbi praefendum, at uero hieme esse insuauissimum, itineribus iam, prae nimio coeno, ac luto, inuijs, agro etiam omni orbatu uenustate florum, ac uirentium arborum consumptis fructibus, squalenti deinde uniuersa terrae facie, ac pulcherrimo eius adpectu uehementer immutato, rebus etiam ad uitam necessarijs quotidie deficientibus. Respondet, inquam, huic Horatius, inquiring, rus esse non minus hiberno tempore iucundum; si quidem est in uenationibus iucunditas, quae ea tempestate fieri solent frequentissimae.

At, cum tonantis &c.] Annus hibernus, hoc est, anni tempus hibernum. hiems, uidelicet. Et est descriptio hiemis his duobus uersibus:

At cum tonantis annus hibernus Iouis

Imbres, niuesque, comparat.

Iouem tonantem hic uocat aerem.

Iuppiter autem aeri praesesse dicitur. & ob id ei fulmina in manibus pictores, & poetae, posuerunt: quoniam in aere & fulmina, & fulgura, & tonitrua, fiunt; & frigora quoque. Inde Ode 1. *Iouem frigidum* dixit. & Virg. Georg. 1. *Iouem humidum.*

Hiems autem, est annus Iouis tonantis; ut Aestas, Iouis sereni. Fortasse Horatius cum hieme, quae solis quattuor mensibus definitur, ultimum autumnni, & primum ueris tempus computat, quibus praecipue & fulgurat, & tonat, & fulminat.

Comparat;] colligit.

Aut trudit acres hinc & hinc multa cane

Apros in obstantes plagas.]

hoc est, multis canibus. Sic Ode 15. lib. 1. *Multo milite*, dixit. Er Virg. Aeneid. lib. 11.

Utumque armato milite complent. Et hic noster eodem schemate, Ode 5. dixit, *Argoo remige*, pro, *Argois remigibus*. Compellit, inquit, & extrudit, apros in oppositas plagas, eos canibus infectans. Acerrimum autem esse aprum in uenatione, nemo nescit,

Aut amite laeni rara tendit reia,

Turdus edacibus dolos;]

Amite laeni, hoc est, pertica, seu furcula aucupali, ut inquit Festus: *& furcula, ex qua rete suspenditur ad capiendas aues*, ait interpretes.

Turdus] Turdi, aues sunt praecipui saporis, in cacuminibus arborum nidificant luto, sermonem humanum imitantur. Graeci κικλῆς uocant.

Pavidumq. leporem, & adueniam laqueo gruem,
Iucunda captat praemia.]

Lepus, est animal pavidissimum, & ualde timidum, & meticulosum: adeo, ut, Leporis uitam uiuere, pro uerbio, dicantur, qui semper anxij, trepidique, uiuunt. quod id animal, omnium praedae expositum, ne somnum quidem capit, nisi oculis apertis. Natura autem ei optime consuluit, armis eum donans, suae paviditati omnium aptissimis. Qui enim natura pavidus est, is, si in hostes incidat, nulla re sibi melius consulere potest, quam fuga. Pedes autem homini puido sunt arma omnium praestantissima, quibus animalia huiusmodi sibi quaerunt salutem. Porro autem, sicuti pavidis, & meticulosis, animalibus, aufugiendi, & euadendi, non pugnandi, ac inuadentium impetū sustinendi, arma praebuit, ac fabricata est natura: sic contra, animosis, audacibus, fortibus, non tam fugiendi, quam impetum propulsandi, atque etiam uim ui repellendi, tela parauit, ut Canibus dentes, atque Apris, Leonibus ungues, Equis pedes, Tauris cornua, & alijs alia. Haec optime,

me, & eleganter, a Galeno differuntur in principio lib.
 1. de usu partium; in quibus rationem sigillatim, ac di-
 ligentissime, reddit, quorsum unaquaeque pars nostri
 corporis a natura fabricata fuerit. In quo illud etiam
 legitur pulcherrimum, nempe hominem ipsum nullis
 armis a natura donatum, sed nudum, & inermem, esse
 factum; neque ob id accusandam esse naturam, quod
 homini, sapientissimo, ac dignissimo, animalium, ar-
 ma denegarit, immo uero eam esse laudibus prosequen-
 dam, ut quae homini uideretur optime omnium contuluis-
 se; cum ei omnia omnium animalium arma uni conces-
 serit, quibus is omnia expugnare, & sibi ipsi subdere,
 possit; cum ei primum rationem omnia excogitandi, &
 manum omnia a ratione excogitata fabricandi, dederit,
 hac una sibi fabricat homo omnia omnium animalium
 arma, & ea praeterea, quibus animalia omnia subiciat,
 & ijs ut seruis utatur, ab ijsq. uictum, & ab ijs uestitum,
 sibi comparet.

Aduenam laqueo gruem. J Grues e longinquo, nimi-
 rum a mari Eoo, proficisci, & aestatis aduenas esse, scri-
 bit Plinius.

Gerunt bellum cum Pygmaea gente.

Quando proficiscuntur; consentiunt.

Volant ad prospiciendum alte.

○ Ducem, quem sequantur, eligunt.

○ In extremo agmine per uices, qui acclament, dispositos habent, & qui gregem uoce continent.

○ Excubias habent nocturnis temporibus, lapillum pe-
 de sustinentes, qui laxatus somno, & decidens, indili-
 gentiam coarguat. ceterae dormiunt, capite subter ali-
 condito, alternis pedibus insistentes. Dux erecto pro-
 uidet collo, ac praedicat. Hinc, quod *Grus* aduena sit,
 dicitur *exotica avis*. nam *singulis annis nobis aduenit.*

ait interpres. *Quis non inter has uoluptates obliuiscitur omnium molestiarum, & incommodorum?*

Intentum honestis exercitijs hominem, qui uitae rusticae se dedit, ab amore abesse, & ab ijs curis, quae amantes uexant, ait. Otium enim, malorum maximum causa est. & praecipue amoris ueluti fons, & origo. Inde dicitur.

Otia si tollas, periere Cupidinis artes.

Vel Amor, habendi hoc est, auaritia, quae urbanos, anxios, & sollicitos, reddit, ut ait interpres. quod non placet, cum Amor absque alia adiectione intelligi soleat, de amore uenereo.

Quod si pueri mulier in partem iuues

Domum, atque dulces liberos,

Sabina qualis, aut perusta solibus.

Pernicis uxor Apuli,

Sacrum uetustis exstruat lignis focum

Lasi sub aduentum uiri;

Claudensq. textis cratibus laetum pecus,

Distenta siccer ubera;

Et horna dulci uina promens dolio

Dapes inemptas apparet;

Maximum in aduersis solatium praebet hominibus uxor, praesertim quae leges probarum mulierum feruat; quae ab Aristotele in Oecon. libro 2. cap. 1. describuntur; & uiris autem labor, mulieribus munditiae conueniunt, ut ait Marius in concione apud Sallustium, in Jugurtha. Cuius rei eam esse causam dixerim, quod minus caloris habeant mulieres, ideoque magnis rebus petrandis, ad quas requiritur audacia non sint tam idoneae.

Quae sit functio, & officium, castae, ac sedulae, uxoris, rusticae, diligenter describit hic Horatius. *Quid, si &c.* est in libris meis. Ut legatur cum interrogatione. Non male.

[*In parte inuict*] Quod si habeat uxorem rusticam, quae sedulo maritum suum in augenda re familiari, & educandis liberis, iuuare uelit, & diligenter culinam, & pecora, domi curet, ut faciunt mulieres Sabinae, & Apulae.

Dulces liberos,] Haec n. prima, & praecipua debet esse cura bonae matris, ut probe, & liberaliter, susceptos liberos educet, diligenterq. ad labores affluat. Sic apud Virgilium Aen. 2.

Et dulces natos, exoptatamq. parentem.
[*Qualis Sabina, aut uxor Apuli.*] In Sabina, & Apuli, Italiae sunt populi, fortes, & strenui. Horum uxores dicit esse pudicas, & rerum domesticarum ualde studiosas, optima profecto commendatione. Sabinorum autem uirgines, quas Romulus rapuit, uiros suos adeo dilexerunt, ut pacem inter Sabinos, Romanosque, facerent.

De Sabinorum probitate referam hoc loco, quae scripsi olim in epistola quadam ad Illustrissimum, & Reuerendissimum, Cardinalem Amulium, iam edita in libro de Quaeritis per epistolam. Ea autem sunt: Probitatis fama ita Sabini homines florere, ut eis omnia tuto committi posse uiderentur. itaque Cicero in quadam ad Trebonium epistola ita scripsit: *Oratorem meum Sabino tuo commendavi, natio me hominis impulit, ut recte putarem, nisi forte, candidatorum licentia, huiusmodi usus, hoc subito cognomen arripuit, etsi modestus uultus, sermoq. conuersans, habere quiddam a Curibus uidebatur.* Nimirum & Virgilius ad integritatem spectauit, cum dixit lib. 11x.

sione muniuntur greges.

Laetum] secundum, fertile.
Horna] nouella. *Hornum* autem, hoc est nouellum
 uinum est sapidius uetere.

Dapes inemptas apparet;] non emptis, sed labore
 partis, epulis, mensam exstruat. Nam bonam ma-
 trem familiam non emacem, sed uendacem, esse
 oportet.

Huc etiam alludit Virgilius.

seraq. reuertens
Nocte domum, dapibus mensas oncrabat inemptis.

Non me Lucrina inuerint conchyliis,

Magis ue rhombus, aut scari;] Si, inquit illa, quae
 superius commemorata sunt, adsint commoda, non mi-
 hi lucundiores fuerint opiparae mensae urbanae rusticis
 mensis: nam mihi parabilis uictus, ac domi factus, erit
 gratior exotico, & exquisito.

Ostendit igitur, se rusticorum ferculis plus delectari,
 quam lautissimis, & exquisitissimis, diuitum cibus.

Lucrina conchyliis] In lacu Lucrino capta. Sic Sat. 4.
 dixit, *Lucrina peloris*.

Lucrina autem conchyliis maxime excellebant.

Conchyliis sunt testacea omnia, ut, ostrea, peccines,
 echini. qua quidem uoce utitur etiam uernacula nostra
 lingua. Certe pictores, qui testis utuntur, in qui-
 bus colores seruant, hac uoce utuntur, dicentes *Co-*
shigli.

Athenaeus huius etymon uocis ita deducit, ut uelit
Conchyliis dici *παρά τὸ κειμήλιον*, id est ab hiando.

Ostrea hic intelligit. nam ostreis Lucrinis optimum
 saporem primus Sergius Orata adiudicauit, quando ea-
 dem aquatiliam genera aliubi, atque aliubi meliora, te-
 ste Plinio.

Iuuerint, h. e. iucunda fuerint.

Magis ue rhombus,] Piscis, est planus, Plin. lib. ix. cap. 20. & Colum. lib. ix. cap. 16. Rauennae optimus, teste Plinio lib. ix. cap. 54. & Iuu. sat. 4. & Ouidio, cuius haec sunt:

Hadriaco mirandus litore rhombus.

Olim in delicijs habitus. Sed & Venetijs maximi fit. Est autem Rhombus, & Graecum, & Latinum, & uernaculum uocabulum. Dictus & ῥόμβος. Vide Athenaeum lib. vii. & Plinium lib. ix. cap. 42. Et est ex eo dictus, quod figura sit rhombi. Est autem Rhombus figura quadrilatera, quae tamen recti angula non est, sicut Rhomboides, quod in contrarium collocatas lineas, atque angulos habet aequales, non autem rectis angulis, neque lateribus aequis continetur: habet enim duos angulos aduersos acutos maxime, duos reliquos itidem appositos obtusos maxime. Potestis hanc figuram apud Euclidem legere in principio suae Geometriae, in quo traduntur definitiones Geometricarum figurarum, Propterea dixit Martialis:

Quamuis lata gerat patella rhombum,

Rhombus latior est tamen patella.

Namque, cum sit quadrilaterae, hoc est Rhomboides, figurae, iure latior esse potuit patella.

Facit eius mentionem Plin. lib. xxxii. c. ult. coniungens eum cum scaro.

Fuisse autem piscem non ignobilem, satis hic Horatii locus, praeter Plinium, declarat. opponit enim exquisita, & magno empti, cibaria, rusticis, ac parabilibus.

Scari,] Dictus ὑπό τῆ σκαίρειν, id est, salire. Naturam eius ita describit Diphylus, Latine redditus, apud Athenaeum lib. ix. *Molli, ac tenera carne praedi-*

bus est, friabilis, dulcis, leuis, ad coquendum facilis, facile redditur, uentrem mollis. Addit idem, recentem scarum esse suspectum, propterea quod lepores marinos captat, usq. uescitur, iccircoq. eius intestina uim bilis effectricem habent. Idem hunc solum ex omnibus piscibus dormire dicit. Et propter eam causam numquam noctu capi. Oppianus etiam lib. 1. Halieut. cum solum uocalem esse scribit. Ceteri enim pisces, muta sunt animalia.

Is etiam (auctore Arist. in 2. de hist. animalium ca. 17. & lib. 11x. cap. 2. & Plinio, & Athenaeo) solus inter pisces ruminare creditur. Eum Plinius lib. 1x. cap. 17 & lib. xxxii. cap. xi. Athenaeus lib. vii. & Aelianus lib. xi. cap. 16. celebrat, ut sua tempestate principalem. Fuit Romanis in honore mensarum. Inde Ennius, apud Appuleium, Apol. I.

Scarum praeterij, cerebrum Iouis paene supremi.
Sed operae pretium est, recitare, quae Plinius de eodē recenset, cap. 2. lib. xxxii. inquit autē: *Mihi uidentur mira & quae Ouidius prodidit piscium ingenia, in eo uolamine, quod Halieuticon inscribitur: Scarum inclusum nassis non fronte erumpere; nec infestis uiminibus caput inferere, sed auersum caudae ictibus crebris laxare fores, atque retrorsum erumpere. Quem luctatum eius si forte alius scarus extrinsecus uideat, apprehensa mordicus cauda adiunare nixus erumpentis.*

Galenus quoque Scarum inter saxatiles excellere suauitate sua tempestate scripsit. Et Nicander apud Athenaeum lib. vii. Scarum esse dixit multi nominis.

Si quos Eois intonata fluctibus
du' Hsems ad hoc uertat mare.] Si quos tempestas ab
Oriente ad hoc mare nostrum impellat. Et hoc dicit,
propter

propter mare Carpathium, ubi Scarorum maxima est copia.

[*Intonata*] hoc est, intonita: hoc est, tempestas concitata.

[*Non Africis descendat in uentrem meum*,] Gallinas Africae intelligere uidetur, quae nouissimae peregrinarum auium sunt in mensas receptae, ut legimus apud Plinium lib. x.

Non Attagen Ionicus

Incundior, quam lecta de pinguisimis

[*Oliua ramis arborum*:] Attagen maxime Ionicus celebratur, quondam existimatus inter raras aues, ut Plinius lib. x. commemorat.

Plumas habet uarijs colorum maculis distinctas.

Quamobrem ab Arist. *πτεροποικίλος* appellatur.

[*Oliua*] Oleae arboris fructus.

[*Aut herba lapathi, prata amantis, & graui*

Maluae salubres corpori,]

Vt pulchre urbanam luxuriam hucusque notauit, ita nunc rusticorum frugalitatem commendat. De Lapatho, & Malua, herbis, multa scribit Plin. lib. xx. c. 21. De Lapatho haec interpres: *Lapathum herba in cibo sumpta stomachum confortat, uentrem purgat, urinam prouocat, ruetum excitat, & nauseabundis comedendi aueritatem reddit: nascitur in locis sabulosis, & planis.*

[*Vel agna festis caesa Terminalibus*,

Vel haedus ereptus lupo.]

Terminus, deus fuit, pacis, & iustitiae custos.

Huius templū iuxta aedem Iouis opt. max. in Capitolio, primum a Numa exstructum, cui sacrum festis Terminalibus in agris, sexto ab Vrbe miliario, sub paupenti caelo fieri solebat. Et inquit, *Festis*: ut ostendat frugali-

41
frugalitatem rusticorum, qui carnibus uescuntur solum
festis diebus.

Ant haedus ereptus lupo.] Haedus lupo ereptus uide-
tur suauior, nō quia tenerior factus : (haedus enim satis
tener uidetur, dum haedus est, etsi a lupo morsus non
sit) sed ideo suauior, quia, ut ait Acro, gratior factus
est ex perduto. Quae enim perdidimus, si recupere-
mus, gratiora sunt nobis : nam uidemur ea in lucro
deputare.

Has inter epulas, ut iuuat pastas oues

Videre properantes domum; &c.] Quam iucundū
est, inquit, dum rure cenamus, uidere oues iam pa-
stas domum redire citato gressu, ut moris est, ac bo-
ues etiam languētes de labore diei, uernasq. sua obeun-
tes munera.

Ut iuuat] Mirum quantum delectat :

Iuuandi uerbum poetis frequentissimum, pro uerbo
Delectat.

Pastas oues] Delectat uidere oues pastas, & reple-
tas, domum redire; & contra, uidere boues redite las-
sos, ac defatigatos. Oues enim ex pastura, boues ex
labore, nobis emolumentum praebent.

Properantes domum;] ad quietem, & ad refectum.

Animantia enim omnia, licet, homine excepto, ratio-
nis sint expertia, naturae tamen impetu quodam ferun-
tur ad id, quod ad eorum conseruandam uitam est ne-
cessarium. non solum enim unicuique rei est a natura
tributum, ut sit aliquid, sed ut se etiam in propria con-
dicione seruet, & suimet interitum maxime auersetur.
properant domum oues quiescendi gratia, & somnum
capiendi, cuius indigent ad uitam; boues autem non
solum quiescendi, sed uescendi gratia. Sic obserua-
mus quotidie, equos ex longo itinere domum redeun-

hic conuelli enar-
cibus accubant, q
supra pagina. z
esse affirmant.

tabula

G tes

res magis properare, ac festinare, quam domo abscedentes. laborem enim, ut malum, non homines solum, sed animantia omnia, auersantur.

Videre fessos uomerem inuersum boues. [*Collo trahentes languido.*] Id est, uidere boues arando fessos, confecto iam labore diurno, domum redire. Sic Virg.

Adspice aratra ingo referunt suspensa iuuenti.

Positosq. uernas, ditis examen domus,

Circum renidentes lares.] Vernas, seruos circa forum sedentes: nam ad forum cenare solebant. quod hodieq. fit, in ea uita, quae seiuncta a curis fit, & procubabit a fastu. Est autem *Verna* puer domi natus, & procreatus, qui serui loco fit.

Renitentes, sex mei.

Haec ubi locutus fenerator Alfius,

Tam iam futurus rusticus,

Omnem relegit idibus pecuniam,]

Postquam haec de agriculturae laudibus dixit fenerator Alfius, suam fortunam pertaesus, statim rusticus fieri desiderauit. Ideoq. omnem pecuniam, quam fenerator erat, a debitoribus exegit, mercatorus agrum. Idibus autem, dicit, quod olim idibus exigentur usu rae. Alij pro *Relegit*, probant *Redegit*, ut est in octo meis scriptis. Quod etiam mihi probatur, cum eo in hoc significato Cicero non semel utatur.

Quaerit Kalendis ponere.] Notat inconstantiam Alfij, qui statim ad ingenium, & pristinos mores, redijt. pulchre ostendens, quam periculosum sit, canem semel intestina degustasse. Alfij cuiusdam feneratoris habetur apud Columellam dictum illud, *Bona nomina non numquam mala fieri, si numquam interpelles.* Plinius etiam meminit Flauj Alfij cum Maecenae.

Alludit

Alludit autem Poeta ad consuetudinem feneratorū, qui solebant in singulas Kalendas mutuum dare. Unde & *Kalendarum* pro libro rationum, in quo feneratores nomina debitorum describebant, ut in 2. Parergon memoriae mandavit doctissimus, idemq. omnium doctrina, & moribus, elegantissimus uir Andreas Alciatus.

Arcadius Charesius libro singulari de muneribus ciuilibus, Dig. lib. L. tit. 4. de muneribus, & honoribus, l. 18. Munerum ciuiliū: *Kalendarij quoque curatio, & quaestura in aliqua ciuitate inter honores non habentur: sed personale munus est.*

Alibi dicitur...
quidam...
de...
tunc...
gen...
dicitur...
Alicui.

Archieps...
cuius...
i. d. ...
et...
in...

[Faint, illegible text block]

2 6

PLACET HOC LOCO
 ADSCRIBERE VIRGILII VERSVS
 GEORG. LIB. II.

Ut facilius possint conferri
 cum Horatianis.

Fortunatos nimium, sua se bona norint,
 Agricolas, quibus ipsa, procul discordibus armis,
 Fundit humo facilis victum iustissima tellus.

Si non ingentem foribus domus alta superbis
 Manu salutarum totis uomis aedibus andam,
 Nec uarios inhiant pulchra restudine postes,
 Illusasque uirgo uestes, Ephyreiq. aora,
 Alba nec Assyrio fucatur lana ueneno,
 Nec ossa liquidi corrumpitur usus oliui,
 At securi quies, & nescia fallere nixa,
 Dives opum uariarum, at latis uia fundis,
 Speluncae, niuiq. lacus, at frigida tempe,
 Mugitusq. bouum, mollesq. sub arbore somni,
 Non absunt illis salus, ac lustra ferarum,
 Et patiens operum, & paruoq. affucta iuuenens,

exiguosq.

SACRA

48
Sacra Deum, sanctiq. patres: extrema per illos
Iustitia excedens terris uestigia fecit.

Me nero primum dulces ante omnia Musae,

Quarum sacra fero ingenti percussus amore,
Accipiant, caelique, utas, & sidera, monstrant,

Defectus solis, & lunaeq. labores: ADSCDA

Vnde tremor terris, quae ut maria alta tumescant

Obiicibus ruptis, rursusq. in se ipsa residant:

Quid tantum Oceano properent se tingere Soles

Hiberni, uel quae tardis mora noctibus obsiet.

Sin, has ne possim naturae accedere partes,

Frigidus obstiterit cirum praecordia sanguis,

Rura mihi, & rigui placeant in uallibus amnes,

Flumina amem, filuasq. inglorius; o, ubi campi

Sperchiusque, & uirginibus bacchata Lacenis.

Taygeta: o, qui me gelidus in uallibus Haemi

Sistat, & ingenti ramorum protegat umbra.

Felix, qui potuit rerum cognoscere causas,

Atque metus omnes, & inexorabile fatum

Subiecit pedibus, strepitumq. Acherontis avari.

Fortuatus, & ille, deas qui nouit agrestes,

Panaque, Siluanumq. senem, Nymphasq. sorores.

Illum non populi fasces, nam purpura regum

Flexit, & infidex agitans discordia fratres,

Aut coniurata descendens Dacus ab Istra:

Non res Romanae, perituraq. regna: neque ille

Aut doluit miserans inopem, aut inuidit habenti.

Quos rami fructus, quos ipsa uolentia rura

Sponse sulcere sua, carpfit; nec ferrea iura,

In sanumq. forum, aut populi tabularia uidit.

Sollicita aut alij ramis freta caeca, ruuntq.

In ferrum penetrant aulac, & limina regum.

Hic petit exoidys urbem, miseriq. penates,

49

49
Vt gemma bibat, & Sarrano dormiat ostro.
Condit opes alius, defossoq. incubat auro.
Hic stupet attonitus Rostris: hunc plausus hiantem
Per cunecos (gemipatur enim) plebisque, patrumq.
Corripuit, gaudent perfusi sanguine fratrum,
Exsulioq. domos, & dulcia limina mutant,
Atque alio patriam quaerunt sub sole iacentem.
Agricola incuruo terram † dimouit aratro:
Hinc anni labor: hinc patriam, paruosq. † nepotes
Sustinet: hinc armenta bovm, meritosq. iuuenos.
Nec requies, quin aut pomis exuberet annus:
Aut fetu pecorum, at Cerealis mergite culmi,
Prouentusq. oneret sulcos, atque horrea uscat.
Venit hiems, teritur Sicyonia bacca trapetis:
Glande sues laeti redeunt: dant arbuta siluae:
Et uarios ponit fetus autumnus: & alse
Mitis in apricis coquitur uindemia saxis.
Interea pendent dulces circum oscula nati:
Casta pudicitiam seruat domus: ubera uaccae
Lactea demittunt: pinguesq. in gramine lacto,
Inter se aduersis luctantur cornibus haedi.
Ipse dies agitat festos, fususq. per herbam,
Ignis ubi in medio, & socy cratera coronant,
Te libans Lenae uocat; pecorisq. magistris
Velocis iaculis certamina ponit in ulmo:
Corporaq. agrelli nudant praedura palaestra.
Hanc olim ueteres uitam coluere Sabini,
Hanc Remus, & frater: sic fortis Etruria creuit:
Scilicet & rerum facta est pulcherrima Roma,
Septem quae una sibi muro circumdedit arces.
Ante etiam sceptrum Dictaei regis, & ante
Impia quam caesis gens est epulata iuuenis,
Aureus hanc uitam in terris Saturnus agebat.

molitus.

penates.

Nec

*Nec dum etiam audierant inflari cassica, necdum
 Impositos duris crepitare incidibus enses.
 Sed nos immensum spatijs consecimus aequor;
 Et iam tempus equum fumantia solvere colla.*

[Faint, mirrored text bleed-through from the reverse side of the page, appearing upside down and difficult to decipher.]